

APELIACIJOS PROCEDŪRA PASAULIO PREKYBOS ORGANIZACIJOS GINČŲ SPRENDIMO PROCESĖ

Rimantas Daujotas, LL.M.

Londono universiteto Karalienės Mary koledžo doktorantas
(Queen Mary, University of London)

Asocijuotas teisininkas, Advokatų kontora Motieka ir Audzevičius

Gynėjų g. 4, Vilnius

Tel. (+370) 5 20 00 777

El. paštas: Rimantas.Daujotas@ma-law.lt

Straipsnyje analizuojama Ginčų sprendimo tarybos (angl. Dispute Settlement Body, sutr. DSB) sudaromų kolegijų ataskaitų apeliacijos procedūra Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) ginčų sprendimo procese, analizuojamos Apeliacijos komiteto funkcijos, jo sudarymas ir jurisdikcija, aptariamos kolegijų ataskaitų apeliacijos ribos, apeliacijų priimtimumo klausimai ir pagrindai, analizuojama ir Apeliacijos komiteto ataskaitų precedento problematika bei amicus curiae išvadų priimtimumo apeliacijos procese probleminiai klausimai.

This article discusses the appeal procedure regarding reports adopted by the WTO Panels established by the WTO's Dispute Settlement Body (DSB). Article provides analysis of the functions, formation and jurisdiction of the WTO's Appellate body. Author analyses the extent of the Appellate body's review, its limits and grounds of appeal. In addition, author researches the legal problems regarding admissibility of amicus curiae briefs and existence of precedent in the system of WTO's DSB.

Įvadas

Prie Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) sutarties kaip priedo esančio Susitarimo dėl ginčų sprendimo taisyklių ir tvarkos [1] (angl. *Dispute Settlement Understanding*, sutr. DSU) (toliau tekste – DSU) 17.1 straipsnyje įtvirtinta galimybė įsteigti Apeliacijos komitetą, kuris kaip apeliacinė instancija peržiūri kolegijų (pirmoji instancija) ataskaitas. Kolegijos sudaromos remiantis DSU 2 straipsniu, kuriame nurodoma, kad teisę sudaryti kolegijas, tvirtinti kolegijų ir Apeliacijos komiteto ataskaitas, prižiūrėti kolegijų sprendimų bei rekomendacijų įgyvendinimą ir leisti sustabdy-

ti nuolaidų ir kitų įsipareigojimų taikymą priskiriama PPO struktūrinei daliai – prie PPO Generalinės tarybos veikiančiai Ginčų sprendimo tarybai (angl. *Dispute Settlement Body*, toliau straipsnyje – DSB).

Kitaip nei kolegijos, Apeliacijos komitetas yra nuolatinis įgaliotasis tarptautinis tribunolas (DSU 17 str. 1 d.). Apeliacijos komiteto svarba ta, kad dėl beveik 70 proc. visų kolegijų ataskaitų yra pateikiamos apeliacijos. Tačiau tai savaime nereiškia, kad kolegijų sprendimų kokybė yra prasta. Didelis apeliacijų skaičius reiškia, kad apeliaciją pateikusiai šaliai apskūsti nepalankią kolegijos ataskaitą gali būti finansiš-

kai naudinga, nes tai leidžia pralaimėjusiai šaliai pratęsti terminą, per kurį ji privalo įvykdyti kolegijos ataskaitoje nurodytus reikalavimus [6, p. 262], pvz., pakeisti tam tikrą nacionalinių aktų nustatytą reguliavimą, kuris, remiantis kolegijos priimta ataskaita, nesuderinamas su PPO sutarčių nuostatomis.

Įžangoje galima paminėti, kad Apeliacijos komitetas tapo viena iš svarbiausių ginčų sprendimų institucijų tarptautinės prekybos srityje, nes PPO valstybės narės, tarp jų Lietuvos Respublika¹, yra besąlygiškai įsipareigojusios laikytis Apeliacijos komiteto ataskaitų, o šios ataskaitos, netiesiogiai privalo būti atitinkamai pritaikytos valstybių narių įstatymuose. Ši aplinkybė aiškinama tuo, kad PPO valstybės narės privalo priimti pataisas ar anuliuoti nacionalinius aktus, jei jie neatitinka PPO normų². Todėl galima teigti, kad Apeliacijos komitetas gali daryti tiesioginę įtaką PPO valstybių narių įstatymams ir pagal galios balansą bei atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės kontekstą, Apeliacijos komitetas gali būti prilygintas Europos Komisijai.

Atsižvelgiant į Apeliacijos komiteto įtaką ir svarbą PPO teisinei sistemai ir PPO valstybių narių teisinei sistemai, iš jų ir Lietuvos Respublikos teisinei sistemai, šio straipsnio tikslas – apibendrinti pagrindines PPO Apeliacijos komiteto funkcijas, apeliacijos procedūrą ir žinotiną praktiką³.

¹ Lietuva prisijungė prie PPO sutarties 2001 metais.

² PPO steigimo sutarties XVI. 4 straipsnyje reikalaujama, kad kiekviena valstybė narė „užtikrina savo įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių procedūrų atitikimą savo įsipareigojimams, numatytiems pridėtamose sutartyse“; taip pat žr. [16].

³ Lietuvos teisinėje doktrinoje mokslinių darbų PPO teisės tematika iki šiol nėra gausi, tačiau galima išskirti kelis PPO teisės normas analizavusius Lietuvos autorius, pvz.: DAUKŠIENĖ, Inga. Pasaulio prekybos

Taip pat daug dėmesio skiriama ir probleminiams aspektams, kylantiems PPO apeliacinio proceso praktikoje, t. y. Apeliacijos komiteto ataskaitų precedentinis efektas, *amicus curiae* išvados, besivystančių šalių teisės ir kt. Šio tyrimo objektas – DSU nustatytas apeliacijos procedūros reguliavimas bei kolegijų ir Apeliacijos komiteto ataskaitos.

Siekiant šio tyrimo tikslo, pasitelkiami loginis, analizės ir lyginamasis tyrimo metodai.

1. Apeliacijos komitetas ir apeliacijos procedūra

1.1. Apeliacijos komiteto funkcijos

Kaip nurodyta DSU 3.2 straipsnyje, PPO ginčų sprendimo mechanizmas atlieka valstybių narių teisių ir įsipareigojimų užtikrinimo funkciją, o šis užtikrinimas pasireiškia taikant numatytąsias sutartis ir aiškinant šių sutarčių nustatytą reguliavimą, remiantis įprastomis viešosios tarptautinės teisės⁴ interpretavimo taisyklėmis. Tačiau galima teigti, kad panašios funkcijos suteiktos ir PPO Ministrų konferencijai bei Generalinei tarybai, kurios turi „išimtinę

organizacijos Ginčų sprendimo tarybos sprendimai Europos Sąjungos teisės sistemoje. *Jurisprudencija*, 2011, 18(3); MATULIONYTĖ, Elzė. GMO produktų tiekimo į rinką reglamentavimas EB: valstybių narių teisė imtis apsaugos priemonių remiantis atsargumo principu. *Teisė*, 2008, t. 66 (2); ŠIRINSKIENĖ, Agnė. Atsargumo principo taikymo teisinės prielaidos aplinkos ir žmogaus sveikatos apsaugos srityse. *Jurisprudencija*, 2008, 12(114).

⁴ Nors nuoroda, pateikta DSU 3.2 straipsnyje, tiesiogiai nenurodo konkrečių tarptautinės viešosios teisės normų, Apeliacijos komitetas sprendė, į kokias tarptautinės viešosios teisės normas galima atsižvelgti formuluojant ataskaitos išvadas, pvz., žiūrėti Apeliacijos komiteto ataskaitą byloje *United States – Gasoline* [48, p. 23], taip pat Apeliacijos komiteto ataskaitą byloje *Japan – Taxes on Alcoholic Beverages* [37, p. 104].

teisę“ tvirtinti PPO sutarčių interpretavimą ir aiškinimą. Pavyzdžiui, PPO sutarties IX:2 straipsnyje nurodoma: „Ministrų Konferencija ir Generalinė Taryba turi išimtinę teisę tvirtinti šios sutarties ir daugiašalių prekybos sutarčių aiškinimus. Daugiašalės prekybos sutarties, nurodytos 1 priede, aiškinimo atveju jos naudojasi tokia savo teise atsižvelgdamos į Tarybos, kuri prižiūri tos sutarties veikimą, rekomendacijas. Sprendimas tvirtinti aiškinimą turi būti priimamas trijų ketvirčių valstybių narių balsų dauguma. Šis punktas neturi būti taikomas taip, kad nepažeistų X straipsnio nuostatų dėl pataisų.“

Tačiau būtina pažymėti, kad Apeliacijos komiteto veiklos sritis apsiriboja apeliacijos procesu, t. y. kolegijos ataskaitose taikomų PPO sutarčių teisinio interpretavimo peržiūra (DSU 17 str.). Apeliacijos komitetas daugelyje savo ataskaitų teigė⁵, kad neperžiūrės jokių faktinių duomenų, nes šios institucijos vertinimas apsiriboja iškilusių teisinių problemų vertinimu, t. y. problemų, susijusių su PPO teisės taikymu, peržiūra.

Šiame kontekste taip pat pažymėtina, kad Apeliacijos komitetas svarstys tik teisės taikymo klausimus, kurie buvo nagrinėti, interpretuoti ir jų pagrindų darytos išvados kolegijos ataskaitoje. Kita vertus, PPO Ministrų konferencija ir Generalinė taryba turi išimtinę teisę interpretuoti visą PPO sutartį. Todėl teigtina, kad Ministrų konferencijos ir Generalinės tarybos funkcijos, palyginti su Apeliacijos komiteto funkcijomis, yra labiau bendrinės. Šias

⁵ Korea – Taxes On Alcoholic Beverages [38]; EC – Sardines [34]; European Communities – Anti-Dumping Duties on Malleable Cast Iron Tube or Pipe Fittings From Brazil [27]; European Communities – Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones) [28].

funkcijas reikia suprasti kaip galimybę pritaikyti „autoritarines“ interpretacijas, kurios yra bendrai galiojančios visoms PPO valstybėms narėms, o kolegijos ir Apeliacijos komiteto interpretacijos taikomos tik ginčo šalims ir specifinei ginčo problemai spręsti [13, 4 p.].

1.2. Apeliacijų priimtinumai

Pagrindiniai apeliacijos pagrindai gali būti skirstomi taip: 1) kolegijos ar jos narių šališkumas, 2) ginčo šalių pateiktų argumentų nevertinimas ar ne pilnas vertinimas, 3) kolegijos ataskaita pagrįsta tik ekspertų išvadomis, 4) kolegija neteisingai pritaikė tam tikras PPO nuostatas.

Pirmiausia, kalbant apie kaltinimą šališkumu, reikia paminėti, kad DSU 8 straipsnyje pateikiama keletas nuostatų, kurios užtikrina kolegijos narių neutralumą ir nešališkumą: <...> Kolegijos nariai turėtų būti parinkti taip, kad būtų užtikrinta jų nepriklausomybė, pakankamai įvairi kvalifikacija ir plataus spektro patirtis <...> Šalių narių piliečiai, kurių vyriausybės yra ginčo šalys arba trečiosios šalys, kaip apibrėžta 10 straipsnio 2 dalyje, nedirba su tuo ginču susijusioje kolegijoje, nebent ginčo šalys susitartų kitaip <...>“

Galima pažymėti, kad DSU 8 straipsnyje konkrečiai nurodoma, kad PPO šalys narės, kurios yra ginčo šalys arba trečiosios šalys, negali paskirti savo pilietybės atstovų kolegijoje, tačiau paliekama susitarimo laisvė. Pavyzdžiui, ginče tarp JAV ir Europos Bendrijų „Zeroing“ byloje [45] šalys sutarė, kad į kolegija įtrauks JAV piliečius ir Vokietijos piliečius.

Be kita ko, komentuojant šį straipsnį ne kartą buvo išreikšta nuomonė, kad DSU 8 straipsnio nuostatos yra per griežtos ir kliudo paskirti kvalifikuotus asmenis, tu-

rinčius būtinų įgūdžių. Kaip teigia praktikai: „Nuo DSU priėmimo trečiosios šalys, dažniausiai Jungtinės Amerikos Valstijos ir Europos Bendrijos (EB), reguliariai išitraukdavo į konfliktus, kuriuose jos iš pradžių nebuvo pateikusios savo paraiškų ar buvo atsakovės šalys. Kai EB yra ginčo šalis arba trečioji šalis, visi EB valstybių piliečiai yra diskvalifikuojami. Rezultatas yra tas, kad amerikiečių ir europiečių piliečiams nėra leidžiama dalyvauti kaip diskusijų dalyviams daugumoje ginčų, nors šios šalys narės turi didžiulius kvalifikuotų individų su tinkamomis kvalifikacijomis išteklius“[3].

Taip pat paminėtina, kad yra buvę keletas atvejų, kai ginčo šalis suabejojo ne tik kolegijos narių nešališkumu, bet ir šių narių kompetencija. Tačiau paprastai kolegijos sprendimai remtis ar nesiremti tam tikrais šalių pateiktais įrodymais nėra pakankamas pagrindas teigti, kad kolegija buvo šališka ar nekompetentinga. Pavyzdžiui, byloje *EC – Iron Tube or Pipe Fittings from Brazil* [27] Apeliacijos komitetas nepritarė ginčo šalies Brazilijos kaltinimams, paremtiems tuo, jog kolegija pasirinko neteisingą argumentaciją, kuri buvo išskirtinai pagrįsta bylos daiktiniu įrodymu (kurį per tyrimą pateikė Europos Bendrijos). Apeliacijos komitetas pareiškė, kad remiantis standartinėmis bylos peržiūrėjimo nuostatomis, tokių apeliacijos argumentų nepakanka norint peržiūrėti kolegijos sprendimą, nes reikalingos „įtikinamesnės priežastys“.

Kaip jau buvo minėta, apeliaciją pateikusios šalys taip pat dažnai teigia, kad kolegija ignoravo ginčo šalies pateiktus įrodymus ir rėmėsi tik ekspertų ataskaitomis. Šiame kontekste būtina paminėti,

kad remiantis DSU 11 straipsniu⁶ reikia, jog kolegijos nariai įvykdytų objektyvų šiai institucijai pateiktų faktų įvertinimą. Todėl kolegijos pateiktos išvados privalo atitikti ir DSU 11 straipsnio reikalavimus. Taigi patikrinimas, ar kolegijos išvados buvo objektyvios, taip gali būti pateiktas Apeliacijos komiteto peržiūrai [6, p. 264]. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į *EC – Hormones* [28] bylą, kurioje buvo teigiama: „Ar kolegija įvykdė ar neįvykdė objektyvų jai pateiktų duomenų įvertinimą remiantis DSU 11 straipsnio reikalavimais, taip pat yra teisinis klausimas, kuris, jeigu pateiktas Apeliacijos komitetui, priklauso Apeliacijos komiteto svarstytinų klausimų spektrui“.

Svarbu pažymėti, kad apeliaciją pateikusi šalis, kuri teigia, jog kolegija neįvykdė objektyvaus duomenų tyrimo, tokį teiginį turi argumentuoti remdamasi DSU 11 straipsnio reikalavimais. Pavyzdžiui, tokia problema buvo iškilusi Apeliacijos komiteto byloje *Japan – Apples* [36, p. 125]: „Iš tikrųjų, mes pateiktoje apeliacijos paraiškoje nerandame jokios sąsajos su DSU 11 straipsniu ar ten pateiktu „objektyvaus įvertinimo“ standartu <...> Darome išvadą, kad apeliacijos paraiška dėl nepasitikėjimo kolegija remiantis DSU 11 straipsniu negali būti „priimta kaip pagrįsta“, nes vien tik nepasitikėjimo reiškinio dėl kolegijos atliktos PPO sutarties esminių nuostatų analizės nepakanka. Tiks-

⁶ „<...> kolegija objektyviai įvertina svarstomą klausimą, taip pat visus su svarstomu klausimu susijusius faktus bei tai, kiek tuo atveju taikytinos atitinkamos apibrėžtosios sutartys ir kaip jų laikomasi, nustato kitus duomenis, kurie padės DSB teikiant rekomendacijas ar priimant sprendimus, numatytus pagal apibrėžtąsias sutartis. Kolegijos reguliariai konsultuojasi su ginčo šalimis ir suteikia joms galimybę surasti abiem (visoms) šalims priimtina sprendimą.“

liau tariant, apeliacijos paraiška remiantis DSU 11 straipsniu sudaro „atskirą teisinę klaidos kaltinimą“ (angl. *separate allegation of error*), kuris turi būti įtrauktas į apeliacijos paraišką.“

Tinkamas apeliacijos paraiškos formulavimas buvo nagrinėtas ir *USA – Countervailing Measures from the EC* [40] byloje: „Yra privalu išlaikyti balansą tarp šalių teisės pasinaudoti teise į apeliaciją efektyviai ir prasmingai bei institucijų, prieš kurias pateikta apeliacija, teisės būti informuotoms apie apeliacijos pagrindus per apeliacijos paraišką, kad jos galėtų efektyviai pasinaudoti savo teise į gynybą. <...> jeigu apeliacijos teikėjai ketina ginčijamą klausimą kvestionuoti apeliacijos būdu, jie turi pateikti jį apeliacijos paraiškoje tokiu būdu, kuris leis institucijoms, prieš kurias pateikta apeliacija, jį atskirti, ir suprasti nuo kokių argumentų jos turi gintis.“

Taigi galima pažymėti, kad Apeliacijos proceso praktikoje dažnai susiduriama su problema, kai apeliacijos teikėjas pats neaiškiai argumentuoja, jog kolegijos išvados buvo pasiektos neatlikus objektyvios analizės (DSU 11 straipsnis). Todėl nesant tiesioginės nuorodos į šį straipsnį, vienintelis argumentas, kuris bus analizuojamas Apeliacijos komitete – ar kolegija teisingai pritaikė tam tikras PPO nuostatas.

Kitas dažnas apeliacijos pagrindas – nesugebėjimas įvertinti kai kurių ginčo šalių pateiktų argumentų. Minėta, kad remiantis DSU 17.6 straipsniu apeliacijos peržiūra apsiriboja apeliacijos paraiškų ribomis, kuriose ginčijamos problemos yra susijusios su įstatymais, kuriais buvo remtasi kolegijos ataskaitoje ir jos pateiktose teisinėse interpretacijose. Byloje *EC – Hormones* [28] Apeliacijos komitetas nurodė, kad kolegijos pateiktos faktinės išvados, priešingai

nei teisinės interpretacijos ar teisinės išvados, iš principo nėra svarstomos Apeliacijos komiteto. Be to, Apeliacijos komitetas pareiškė, kad „patikimumo ir svarbos priskyrimas tam tikram įrodymui yra faktinių išvadų tyrimo proceso dalis ir iš principo yra paliktas kolegijos, kaip faktų tyrėjos, nuožiūrai“⁷.

Apeliacijos komitetas *Korea – Taxes on Alcoholic Beverages* [38] byloje pateikė panašų išaiškinimą: „Pateiktų įrodymų tyrimas ir svarbos jiems suteikimas, kuriuos atliko kolegija, iš principo patenka į kolegijos, kaip faktų tyrėjos, savarankiškos nuožiūros spektrą ir atitinkamai yra už Apeliacijos komiteto peržiūros spektro ribų. <...> Mes neturime teisės abejoti tokių kolegijos vykdomų tyrimų įrodomąja verte ar, jei jų yra, tariamomis tų tyrimų trūkumų pasekmėmis. Todėl tokiais atvejais kaip rinkos tyrimai mes negalime peržiūrėti reliatyvios įrodymams priskirtos vertės.“

Kita vertus, minėtoje *EC – Hormones* [28] byloje taip pat buvo nurodyta, kad pateikto fakto ar faktų eilės tęstinumas ar netęstinumas remiantis parengtais sutarties nuostatais yra teisinės charakterizacijos probleminis klausimas – teisinis ir svarstytinas klausimas.

Galima priėti prie išvados, kad bendra taisyklė yra ta, jog Apeliacijos komitetas iš naujo netiria faktinių aplinkybių, tačiau jeigu šalys pareiškia, kad kolegija suklydo pritaikydama PPO sutarties nuostatas, kolegijai pateiktų faktų atžvilgiu tokia paraiška yra laikoma teisiniu klausimu ir būtų priimtina bei Apeliacijos komiteto išnagrinėta.

⁷ Prie panašios išvados buvo prieita ir Apeliacijos komiteto ataskaitoje byloje *European Communities – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas* [29].

1.3. Apeliacijos komiteto peržiūros ribos

Analizuojant Apeliacijos komiteto peržiūros lygmenį ar ribas, šio komiteto veiklos praktika rodo, kad paprastai galimi du scenarijai. Pirma, Apeliacijos komiteto gali būti paprašyta išspręsti klausimą, kurio neišsprendė kolegija. Antra, Apeliacijos komiteto gali būti paprašyta pateikti naujas teisinės bylos faktų interpretacijas [12, p. 933].

Pirmu atveju Apeliacijos komiteto praktika yra gana prieštaringa. Buvo pateikta nemažai ataskaitų, panašių į *Canada – Aircraft* [24]⁸ bylą, kurioje Apeliacijos komitetas pareiškė: „norėdami analizuoti naują argumentą, mes turėtume prašyti, gauti ir peržiūrėti naujus faktus, kurie nebuvo pateikti kolegijai ir nebuvo jos svarstyti. Mūsų požiūriu, DSU 17.6 straipsnis mums akivaizdžiai užkerta kelią vykdyti bet kurią tokią veiklą.“

Panašus samprotavimas buvo pritaikytas ir *US – Foreign Sales Corporation* [49] byloje: „Mūsų požiūriu, iškeltų esminių problemų tyrimas <...> viršytų mūsų įgaliojimus remiantis DSU 17.6 straipsniu ir būtų už apeliacijos spektro ribų, nes šis argumentas neapima nei sutarties, kuria remiasi kolegijos ataskaita, problematikos, nei kolegijos pateiktų teisinių interpretacijų. Kolegijos paprasčiausiai nebuvo prašyta ištirti teisinės problemos, kylančios iš naujo Jungtinių Amerikos Valstijų argumento. Be to, mums pateiktas naujas argumentas pareikalautų mūsų naudoti gerokai kitokią teisinių problemų analizę, nei

⁸ „Apeliacija gali būti pateikta tik dėl tokių svarstomų problemų, kurios yra analizuojamos kolegijos ataskaitoje bei kolegijos suformuluotose interpretacijose“ Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Canada – Aircraft* [24].

ta, kurią naudojo kolegija, bei pareikalautų įrodymų, pagrindžiančių tokius naujus faktus“.

Tačiau būta ir atvejų, kai Apeliacijos komitetas nusprendė ištirti teisinę problemą, kuri nebuvo nagrinėta kolegijoje. Pavyzdžiui, *EC – Poultry* [30] byloje Apeliacijos komitetas pareiškė, jog „esame įsigilinę į DSU 17 straipsnio nuostatas, kurios apibrėžia mūsų jurisdikciją ir įgaliojimus. Tačiau kai kuriose apeliacijose, norint pakeisti Kolegijos išvadą dėl teisinės problemos, mums gali prireikti analizuoti ir teisinę problemą, kurios nesprenė kolegija“.

Išreikšdamas tokią poziciją Apeliacijos komitetas nurodė ir analogišku argumentu paremtas kitas savo ataskaitas⁹.

Nors šios dvi pozicijas išreiškiančios Apeliacijos komiteto ataskaitos gali pasirodyti prieštaringos, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad kolegijos savo ataskaitose dažnai palieka tam tikras teisinės problemas ir šalių iškeltus klausimus neišspręstus remdamosi „teisinės ekonomijos“ principu [8, p. 109]. Todėl Apeliacijos komitetas į tai atsižvelgia ir gali nuspręsti užbaigti teisinę analizę¹⁰, kurios nebaigė kolegija. Apeliacijos komitetui taip pat gali prireikti faktinio pagrindo ir loginio tęstinumo priimanant savo ataskaitą¹¹. Todėl teigtina, kad

⁹ Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *United States – Gasoline* [48, p. 13–29], Apeliacijos komiteto ataskaita *Canada – Periodicals* [23, p. 23–24].

¹⁰ Pvz., Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Canada – Periodicals* [23]: „Būtų aplaidu, jei Apeliacijos komitetas nebaigtų III:2 straipsnio analizės. Šiuo atveju Kolegija atliko teisinius įvertinimus ir pateikė išvadą dėl pirmosios III:2 straipsnio eilutės <...> ir todėl būtina išplėtoti mūsų analizę remiantis kolegijos ataskaita, siekiant priimti teisinės išvadas atsižvelgiant į visą III:2 straipsnį“.

¹¹ Pvz., Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Australia – Salmon* [20]: „Mes turėtume atlikti teisinę analizę ir nuspręsti, ar SPS naudojama priemonė, t. y. Australijos šviežių, vandenyne pagautų Ramiojo vande-

Apeliacijos komiteto tyrimo ribos turi būti nustatytos kiekvienu atveju atskirai. Ši aplinkybė gali būti aiškinama ir tuo, kad kolegijose sprendžiami ginčai dažnai yra labai sudėtingi, todėl, norint efektyviai išnaudoti PPO Ginčų sprendimo tarybą, darbo kiekis padalijamas kolegijai ir Apeliacijos komitetui¹².

Minėta, kad antru atveju Apeliacijos komitetas gali pritaikyti naują teisinę bylos faktų interpretaciją ir šis atvejis, palyginti su pirmuoju, yra mažiau prieštaringas. Apeliacijos komitetas ėmėsi tokios procedūros keletoje ginčų¹³. Pavyzdžiui, *US – Lamb* [46] byloje Apeliacijos komitetas konstatavo, kad kolegija „nesugebėjo kritiškai įvertinti, ar [bylos šalis] iš tikrųjų pateikė pagrįstą ir adekvatų paaiškinimą dėl faktų įtakos jos ataskaitai“. Todėl galima teigti, kad antrasis scenarijus yra iš esmės Apeliacijos komiteto pagrindinės funkcijos – teisinių klausimų peržiūra – atspindys.

Šioje dalyje analizuoti klausimai pateikia ir kitą susijusį klausimą – ar Apeliacijos komitetas turi teisę užbaigti teisinę analizę. Šis klausimas analizuojamas toliau.

1.4. Teisinės analizės užbaigimas

Minėta, kad Apeliacijos komiteto įgaliojimais yra riboti, nes šis komitetas atlieka tik kolegijos teisinių duomenų ir išvadų peržiūrą. Nors būta atvejų, kai Apelia-

cijos komitetas užbaigė kolegijos ne iki galo atliktą teisinę analizę¹⁴. Tačiau jis tai gali daryti tik „jeigu kolegijos ataskaitoje yra pakankamas pagrindas tai daryti“ [23, p. 469]. Todėl šiame kontekste galima prisiminti minėtą *Canada – Aircraft* [24] išaiškinimą, kuriame Apeliacijos komitetas teigė, jog turėtų prašyti, gauti ir peržiūrėti naujus faktus, kurie nebuvo pateikti Kolegijai ir nebuvo jos svarstyti, o tai savo ruožtu prieštarautų DSU 17.6 straipsnyje nustatytam reguliavimui.

Todėl teigtina, kad Apeliacijos komitetas negali užbaigti teisinės analizės, jeigu nėra adekvačių faktinių duomenų, kuriais remdamasis jis galėtų atlikti tokią teisinę analizę ir ją užbaigti. Šiuo atveju paminėtina *EC – Selected Customs Matters* [32] byla, kurioje Apeliacijos komitetas nurodė turįs teisę atlikti teisinę analizę tik jeigu turi kolegijos pateiktus pakankamus faktinius duomenis ar neginčytinus faktus, kurie nurodyti pačioje kolegijos ataskaitoje. Todėl kolegijos ataskaitoje padarytos bendro pobūdžio įžvalgos, kurias pateikia minėtoji institucija, nesuteikia pakankamo pagrindo Apeliacijos komitetui atlikti išsamią teisinę analizę¹⁵. Teigtina, kad pagrindinė aplinkybė, kuri lems Apeliacijos komiteto teisę užbaigti teisinę analizę, tai kolegijos ataskaitoje analizuotų faktų pateikimas ir pačios kolegijos ataskaitos formulavimas.

nyno lašišų importo uždraudimas yra paremtas rizikos vertinimais“.

¹² „DSU 17.6 straipsnyje įtvirtinama bendroji taisyklė, kuri palieka galimybę kolegijai pateikti išvadas ir pritaikyti PPO įstatymus faktams, o Apeliacijos komitetas peržiūri tik teisinius klausimus“ [19, p. 257].

¹³ Apeliacijos komiteto ataskaitos bylose *EC – Asbestos* [31]; *Canada – Milk and the Exportation of Dairy Products* [22]; *Argentina – Footwear* [21].

¹⁴ Apeliacijos komiteto ataskaitos bylose *US – Shrimp* [43]; *US – Wheat Gluten from the European Communities* [41]; *EC – Asbestos* [31].

¹⁵ Žr. Apeliacijos komiteto ataskaitas bylose *Canada – Milk and the Exportation of Dairy Products Recourse to Article 21.5 of the DSU by New Zealand and the United States* [25, p. 98]; *US – Section 211 Omnibus Appropriations Act Of 1998* [47, p. 343].

2. Precedentas PPO apeliacijos procese

PPO bylų gausa ir teisinės analizės problematika iškelia prielaidą, kad PPO ginčų sprendimo mechanizmui yra reikalinga precedentų sistema, kuri užtikrintų DSB sprendimų pastovumą ir nuspėjamumą. Nors PPO teisės normose nėra nurodoma, kad Apeliacijos komiteto ataskaitos turi precedentinį efektą, nemažai Apeliacijos komiteto ataskaitų nurodo, kad būtent kolegijų priimtose ataskaitose yra svarbi GATT sistemos dalis ir kuria aktualius PPO teisės normų išaiškinimus, taikomus PPO nariams. Todėl kolegijų išaiškinimais reikia remtis tada, kai šie išaiškinimai gali būti aktualūs tam tikram ginčui.

Tačiau Apeliacijos komitetas visada teigė, kad jo ataskaitos nėra įpareigojančios [35, p. 107]. Nepaisant to, praktikoje bendrai sutariama, jog ankstesni kolegijos ir Apeliacijos komiteto sprendimai dėl „stiprios jų įtikinamosios galios“ sudaro „neįpareigojančio precedento“ modelį [9, 15, 10].

Kita vertus, Apeliacijos komiteto ataskaita *US – Stainless steel* [42] byloje sukėlė daug praktikuojančių teisininkų debatų [9, 11, p. 2574], nes joje pirmą kartą buvo analizuojama Apeliacijos komiteto ataskaitų precedentinio efekto problematika. Šioje ataskaitoje Apeliacijos komitetas rėmėsi *Japan – Alcoholic Beverages II* [35] bylos ataskaita ir konstatavo, kad „yra nusistovėjusi praktika, jog Apeliacijos komiteto ataskaitos nėra įpareigojančios, išskyrus tuos atvejus, kai reikia išspręsti specifinį šalių ginčą“. Tačiau tai nereiškia, kad kolegijos gali visiškai nekreipti dėmesio į ankstesnes Apeliacijos komiteto ataskaitas ir šiose ataskaitose pateiktų išvadų *ratio decidendi*. Be to, Apeliacijos komitetas pa-

reiškė, kad tuo atveju, jeigu kolegija nesiavadovaus priimtomis Apeliacijos komiteto ataskaitomis, kuriose pateikta svarstomų (aktualių nagrinėjamam ginčui) klausimų teisinė analizė, ji pakenks suprantamos ir nuspėjamos jurisprudencijos vystymuisi ir apsunkins galimybę PPO šalims narėms interpretuoti savo teises ir išipareigojimus, prisiimtus PPO sutartimis. Todėl Apeliacijos komitetas pabrėžė, kad kolegijų atsižvelgimas į susiklosčiusią PPO teisės taikymo praktiką yra būtinas norint palaikyti tinkamą PPO ginčų sprendimo sistemos funkcionavimą.

Kita vertus, Apeliacijos komiteto argumentacija, pateikta minėtoje *US – Stainless steel* [42] byloje, palieka ir neatsakytų klausimų dėl precedento veikimo. Pavyzdžiui, PPO teisės normose nėra nuostatų, kuriomis remdamasis Apeliacijos komitetas galėtų pagrįsti savo poziciją dėl precedento taikymo. Kai kurie praktikai teigia, kad tokia Apeliacijos komiteto argumentacija, pateikta *US – Stainless steel* [42] byloje, turėtų būti traktuojama kaip apsidraudimas, nes išvadą, prie kurios priėjo Apeliacijos komitetas, atspindi idėją, jog Apeliacijos komitetas turi teisę, kai būtina bei yra tinkami ir pagrįsti pagrindai, peržiūrėti paties sukurtus precedentes, o tai savo ruožtu yra *jura novit curia* [7, p. 199]¹⁶ doktrinos atspindys.

Nepaisant to, galima remtis ta pačia *US – Stainless steel* [42] byloje pateikta Apeliacijos komiteto argumentacija, kurioje teigiama, kad PPO ginčų sprendimo praktika rodo, jog šalys narės aktyviai remiasi ankstesniais kolegijos ir Apeliacijos

¹⁶ *Jura novit curia* principas taip pat buvo pripažintas ir Apeliacijos komiteto ataskaitoje byloje *EC – Conditions For The Granting of Tariff Preferences to Developing Countries* [33].

komiteto išaiškinimais. Kolegijos ir Apeliacijos komiteto ataskaitos šalių yra dažnai cituojamos, turint tikslą pagrįsti ginčo šalių teisinius argumentus, o kolegijos ir Apeliacijos komitetas taip pat saistomi šių ataskaitų išaiškinimų. Be to, PPO šalys narės, kurdamos ar koreguodamos nacionalinius įstatymus ar reguliavimą, susijusį su tarptautine prekyba, atsižvelgia ir į teises išvadas, ir į PPO sutarčių interpretacijas, kurios pateiktos kolegijų ir Apeliacijos komiteto ataskaitose [42, p. 160].

Todėl daroma išvada, kad, nepaisant to, jog Apeliacijos komiteto sprendimai nėra formaliai paskelbti kaip įpareigojantys *de jure*, jų įtaka yra įpareigojanti *de facto*, ypač atsižvelgiant į šalių teisėtų lūkesčių principo taikymą.

3. *Amicus curiae* išvados

Tiek PPO, tiek pats DSB dažnai kritikuojami dėl skaidrumo trūkumo ir nenoro įtraukti visuomenės atstovų tiek į klausimų, susijusių su PPO reguliavimo objektu, nagrinėjimą, tiek į ginčų tarp PPO šalių narių sprendimą. Todėl klausimas, kuris dažnai sukelia daug diskusijų PPO ginčų sprendimo praktikoje, yra ir *amicus curiae*¹⁷ išvadų priėmimas apeliacijos procese [5, p. 739].

Viena iš pirmųjų bylų, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl *amicus curiae* išvadų priėmimo, buvo *US – Shrimp* [43] byla. Šiame ginče Apeliacijos komitetas nusprendė, kad kolegijos „teisė gauti informaciją“, suteikta remiantis DSU 13 straipsniu, taip pat suteikia kolegijai ir

privilegiją *priimti ar atsisakyti priimti* bet kokią informaciją ar išvadą bei teisę naudoti ar nenaudoti tokią gautą informaciją ar išvadą.

Tačiau pažymėtina, kad *amicus curiae* išvadas paprastai priima ir Apeliacijos komitetas, t. y. jis turi teisę jas priimti. Apeliacijos komitetas *US – Carbon and Steel Products* [44] byloje teigė: „Kol mes veikiame neperžengdami DSU nuostatų ir sutarčių apibrėžtų ribų, tol turime juridinę galią nuspręsti priimti ar nepriimti ir svarstyti bet kokią informaciją, kuri, mūsų nuomone, yra tinkama ir naudinga apeliacijos procese <...> Individualūs asmenys ir organizacijos, kurie nėra PPO nariai, neturi jokios juridinės teisės pateikti išvadas ar būti išgirsti Apeliacijos komiteto. Šis komitetas neturi teisinės pareigos priimti ar svarstyti nepatvirtintų *amicus curiae* išvadų, kurias pateikia individualūs asmenys ar organizacijos, nesantys PPO nariais. Apeliacijos komitetas turi juridinį įsipareigojimą priimti ir svarstyti tik PPO šalių narių paraiškas, kurios yra valstybės ar trečiosios valstybės tam tikrame ginče.“

Be kita ko, reikia pažymėti, kad tam tikra *amicus curiae* išvada yra priimama, jei ji yra paremiama ginčo šalies. Pavyzdžiui, Apeliacijos komitetas *US – Shrimp* [43] byloje nusprendė nepriimti nevyriausybinių organizacijos „Žemės teisingumas“ išvados, nes šios neparėmė nė viena ginčo šalis. Kita vertus, nevyriausybinių organizacijos „Nacionalinė laukinės gyvūnijos federacija“ išvada buvo svarstoma kaip dalis JAV kaip ginčo šalies paraiškos.

Todėl, jeigu remiantis bylos faktais galima teigti, kad apeliacijos teikėjas paremia tam tikrą *amicus curiae* išvadą, ši gali būti priimta. Tačiau būtina prisiminti, kad ši išvada jokiu būdu neįpareigoja Ape-

¹⁷ Į lietuvių kalbą *amicus curiae* pagal prasmę būtų galima versti kaip terminą teismo draugas ar teismo bičiulis, tačiau, atsižvelgiant į Vakarų teisės tradicijoje visuotiniu tapusį lotyniškos teisės terminijos pripažinimą, straipsnyje vartojamas lotyniškas terminas [17].

liacijos komiteto. Šio komiteto ataskaitoje *US – Carbon and Steel Products* [44] byloje buvo teigiama, kad DSU nėra jokios normos, kuri nurodytų, jog Apeliacijos komitetas gali priimti ir svarstyti paraiškas ar *amicus curiae* išvadas iš kitų šaltinių nei apeliacijos ginčo šalių ar trečiųjų šalių. Kita vertus, DSU taip pat nedraudžia priimti ir svarstyti *amicus curiae* išvadų.

Apeliacijos komitetas *EC – Sardines* [34] byloje pateikė panašų išaiškinimą, kuriuo konstatavo, kad tik PPO ginčo šalys turi teisę pateikti *amicus curiae* išvadas, o vadovaudamasis savo nuožiūra, Apeliacijos komitetas nėra įpareigotas priimti *amicus curiae* išvadų, ypač jeigu *amicus curiae* išvada pateikta jau toli pažengusioje bylos stadijoje ir trukdytų sąžiningai, greitai ir efektyviai išspręsti prekybos ginčą.

Taip pat paminėtina, kad kolegija ir Apeliacijos komitetas gali priimti *amicus curiae* išvadą, bet nepripažinti jos reikšminga ir į ją neatsižvelgti priimdami galutinę ataskaitą [7, p. 192].

Šiame kontekste reikia paminėti *EC – Asbestos* [31] bylą, kuri svarbi ir atsižvelgiant į minėtą kritiką dėl PPO ginčų sprendimo skaidrumo ir visuomenės įtraukimo. Lyginant su *US – Carbon and Steel Products* [44] ar *US – Shrimp* [43] ginčais, *EC – Asbestos* [31] ginčas išsiskiria tuo, kad Apeliacijos komitetas šioje byloje nusprendė pats pakviesti visas susidomėjusias nevyriausybinės organizacijas ir neoficialius asmenis pateikti savo požiūrį ir *amicus curiae* išvadas dėl ginčo dalyko. Šiam tikslui Apeliacijos komitetas nustatė papildomą procedūrą: „Kiekvienas asmuo, fizinis ar juridinis, kuris nėra šio ginčo šalis ar trečioji šalis, bei kuris nori pateikti rašytinę *amicus curiae* išvadą Apeliacijos komitetui, privalo pateikti prašymą, kad

gautų Apeliacijos komiteto leidimą tokiai *amicus curia* išvada pateikti.“

Tačiau tokia Apeliacijos komiteto pozicija sulaukė nemažai PPO šalių narių kritikos. Šalys narės argumentavo, kad, nepaisant to, jog remiantis DSU 17 straipsnio 9 dalimi, Apeliacijos komitetas turi teisę nustatyti atitinkamus ginčui išspręsti reikalingus procedūrinius veiksmus, tačiau *amicus curiae* išvadų priėmimas yra fundamentalus procesinis klausimas, kuris keičia PPO tarpvyriausybinių pobūdį ir liečia šalių narių teises ir įsipareigojimus, o pastarieji gali būti nustatomi tik PPO normomis [18, p. 7].

Įdomu, kad po tokios išsakytos kritikos ir išreikšto šalių narių nepasitenkinimo, Apeliacijos komitetas *EC – Asbestos* [31] byloje galiausiai atmetė visus prašymus pateikti *amicus curiae* išvadą. Nors oficialiai buvo teigiama, kad nė vienas subjektas nesilaikė Apeliacijos komiteto priimtų procedūrų reikalavimų, tačiau galima nuspėti, jog tikroji pateiktų išvadų atmetimo priežastis buvo agresyvi valstybių narių reakcija.

Nepaisant to, galima teigti, kad pagrindinis ir efektyviausias būdas nevyriausybiniams organizacijoms dalyvauti PPO juridinėse procedūrose yra būtent pateikiant *amicus curiae* išvadas. Nors *amicus curiae* išvadų priėmimo PPO ginčų sprendimo procese galimybei yra reiškiamas daug nepitarimo ir kritikos, galima teigti, jog *amicus curiae* išvadų priėmimas suteiktų daugiau skaidrumo ir pasitikėjimo tiek PPO, tiek PPO ginčų sprendimo procesu.

4. Trečiųjų šalių dalyvavimas

Minėta, kad PPO ginčų objektas dažnai liečia ne tik tiesiogines ginčo šalis, bet ir kitas PPO nares, turi įtaką jų santykiams

su trečiosiomis šalimis, jų tarpusavio prekybos santykiams. Trečiųjų šalių, tiesiogiai nedalyvaujančių konkrečiame ginče, teisės įtvirtintos PPO DSB sistemoje.

Analizuodamas trečiųjų ginčo šalių teises, *US-Tax Treatment for Foreign Sales Corporations* [50] byloje Apeliacijos komitetas nurodė, kad DSU 10.1 straipsnyje nurodoma kolegijoms atsižvelgti į kitų šalių, ne ginčo dalyvių, interesus, o DSU 10.2 straipsnyje, kad kolegijos trečiosioms šalims suteiktą „galimybę būti išgirstoms“. Remiantis DSU 10.3 straipsniu užtikrinama, kad iki galutinės ginčo sprendimo kolegijoje stadijos trečiosios šalys galėtų susipažinti su ginčo šalių pateiktomis rašytinėmis paraiškėmis.

Kita vertus, *US-Anti-Dumping Act Of 1916* [39] byloje buvo nurodyta, kad kolegija turi teisę savarankiškai nuspręsti, ar trečioji šalis gali turėti teisinį suinteresuotumą ginče: „Kolegijos sprendimas suteikti „papildomas“ dalyvavimo teises ir trečiosioms šalims yra sprendimas, kuris patenka į kolegijos diskreciją. Žinoma, ši diskrecija nėra neribojama ar neapibrėžta, nes visada turi būti atsižvelgta į teisingo proceso principus.“

Chile – Agricultural products [26] byloje buvo konstatuota, kad trečiosios ginčo šalys neturi teisės pačios teikti paraiškų. Šioje byloje kaip trečioji šalis dalyvavo Argentina, tačiau buvo konstatuota, kad pati Argentinos valstybė turi reikšti savo savarankišką ieškinį ir ji negali naudotis kitomis šalimis, norėdama, kad šios šalys pareikštų ieškinį vietoj Argentinos.

Šiame kontekste svarbu pažymėti, kad analogiškos trečiųjų šalių teisės ir ribojimai taikomi apeliacijos procese [14, p. 206]. Tačiau apeliacijos procese trečiosios šalys, kurios dalyvavo trečiųjų šalių

teisėmis kolegijos proceso eigoje, taip pat turi teisę pateikti paraiškas ir apeliacijos procese (per 21 dieną nuo apeliacinio skundo padavimo datos). Taigi, trečioji šalis turi teisę dalyvauti apeliacijos procese ir pateikti rašytines paraiškas, tačiau ji negali pateikti savo atskiro apeliacinio skundo, nes išskirtinai tiesioginės ginčo šalys turi teisę pateikti apeliacinį skundą dėl kolegijos ataskaitos. Trečiosios šalys ar kitos PPO šalys narės negali pateikti apeliacinio skundo dėl kolegijos ataskaitos, net ir tais atvejais, kai jų interesai gali būti akivaizdžiai susiję su ginčo objektu ar ginčo padariniais [4].

Pažymėtina, kad Apeliacijos komitetas gali išklausti ir šalis, kurios nebuvo nei ginčo šalys, nei trečiosios ginčo šalys, tačiau tik tokiu atveju, jeigu tokia nedalyvaujanti ginče šalis pačioje ginčo kolegijoje proceso pradžioje informavo DSB apie tokios šalies didelį interesą ginčo baigtimi. Tokia galimybė nedalyvaujančiai šaliai suteikta remiantis DSU 17.4 straipsniu: „Tik ginčo šalys, bet ne trečiosios šalys gali paduoti apeliaciją dėl kolegijos ataskaitos. Trečiosios šalys, pranešusios pagal 10 straipsnio 2 dalį DSB apie savo esminį suinteresuotumą svarstomu klausimu, gali Apeliacijos komitetui pateikti rašytinius pareiškimus dėl savo principinių nuostatų ir joms gali būti suteikta galimybė būti išklaustytos.“

Taigi, jeigu trečioji šalis nedalyvavo sprendžiant ginčą kolegijos stadijoje, ji neturi teisės pateikti savo paraiškos apeliacijos procese ir tokia paraiška nebūtų priimta.

Todėl apskritai galima pažymėti, kad PPO DSU suteikia trečiosioms šalims galimybę dalyvauti sprendžiant ginčą tiek kolegijos, tiek Apeliacijos komiteto stadi-

joje. Tačiau tam tikrais atvejais trečiosios šalies teisės yra ribojamos ir gali būti neadekvačios teisėms, kurias turi pradinės ginčo šalys.

5. Besivystančių valstybių dalyvavimas

PPO teisės normose yra nemažai nuostatų, kurios suteikia diferencijuotą ar palankesnę besivystančių valstybių traktavimą tiek tam tikrose PPO sutartyse, tiek DSU. Pavyzdžiui, per konsultacijas šalys narės turėtų ypatingą dėmesį skirti besivystančių šalių narių problemoms ir interesams (DSU 4 str. 10 d.). Kai kyla besivystančios šalies narės ir išsivysčiusios šalies narės ginčas, į kolegiją įeina bent vienas narys iš besivystančios šalies narės, jeigu ši to prašo (DSU 8 str. 10 d.). Be kita ko, kai konsultacijos rengiamos dėl priemonės, kurios ėmėsi besivystanti šalis narė, ginčo šalys gali susitarti pratęsti nustatytus laikotarpius dėl kolegijos sudarymo ir, jeigu pasibaigus atitinkamam laikotarpiui konsultacijose dalyvaujančios šalys negali sutikti, kad konsultacijos baigtos, DSB pirmininkas, pasitaręs su tomis šalimis, nusprendžia, ar pratęsti konsultacijoms skiriamą laiką ir, jei taip, – tai kiek. Be to, tirdama skundą prieš besivystančią šalį narę, kolegija tai besivystančiai šaliai narei skiria pakankamai laiko argumentams parengti ir pateikti (DSU 12 str. 10 d.). Maža to, jeigu viena ar daugiau ginčo šalių yra besivystančios šalys narės, kolegijos ataskaitoje turi būti išsamiai išdėstyta, kaip buvo atsižvelgta į atitinkamas diferencijuotą ir palankesnę režimą besivystančioms šalims narėms numatančias nuostatas, kurios sudaro apibrėžtų sutarčių dalį ir kuriomis, sprendžiant ginčą, rėmėsi konkreti besivystanti šalis narė (DSU 12 str. 11 d.).

Taigi, jeigu besivystanti valstybė iš pradžių nebuvo ginčo šalimi kolegijos procese, ji neturi teisės pateikti Apeliacijos komitetui savo nepriklausomos paraiškos. Tačiau, atsižvelgiant į susiklosčiusią praktiką, ji turi teisę pateikti savo *amicus curiae* išvadą kartu su byloje dalyvaujančia šalimi ar trečiaja šalimi.

6. Nepasitikėjimo Apeliacijos komiteto nariu pareiškimas

Galiausiai būtina aptarti ir galimybę pareikšti nepasitikėjimą vienu ar keliais Apeliacijos komiteto nariais. Kaip jau buvo minėta, pilietybės reikalavimai kolegijos nariams yra gana aiškiai apibrėžti ir nustatyti. Tačiau reikalavimai Apeliacijos komiteto nariams gerokai skiriasi: „Apeliacijos komitetas sudaromas iš pripažintą autoritetą turinčių asmenų, įrodžiusių savo patirtį teisės, tarptautinės prekybos bei apskritai nagrinėjamo klausimo ir atitinkamų apibrėžtųjų sutarčių srityje. Tie asmenys negali būti susiję su jokia vyriausybe. Apeliacijos komitete turi būti kuo plačiau atstovaujamos PPO narės. Visi Apeliacijos komiteto nariai turi būti pasiekiami bet kuriuo metu ir iš karto, puikiai žinoti, kas vyksta ginčų sprendimo srityje bei kitose su PPO susijusiose atitinkamose srityse. Jie nedalyvauja svarstant bet kokį ginčą, kad nebūtų tiesioginio ar netiesioginio interesų konflikto.“ (DSU 17 str. 3 d.)

Galima pažymėti, kad DSU 17 straipsnio 3 dalyje nėra aiškaus draudimo Apeliacijos komiteto nariui dalyvauti apeliacijos procese, kurį pradėjo jo pilietybės valstybė, todėl, skirtingai nuo kolegijos nario, aplinkybė, kad Apeliacijos komiteto narys turės vienos iš ginčo šalių pilietybę, nebūtų pakankamas pagrindas pareikšti nepasitikėjimą Apeliacijos komiteto nariu.

Kita vertus, reikia pažymėti, kad Apeliacijos komiteto nariai yra saistomi *Elgesio taisyklių* [2]. Šių taisyklių II straipsnio (1) paragrafe teigiama, kad kolegijos nariai, arbitrai ir Apeliacijos komiteto nariai privalo būti nepriklausomi ir nešališki, privalo vengti tiesioginių ir netiesioginių interesų konfliktų ir gerbti vykstančių procesų konfidencialumą. Apeliacijos komiteto nariai taip pat privalo atskleisti bet kokių interesų, santykių ar aplinkybių egzistenciją ar vystymąsi, kurie galėtų paveikti ar būti pagrįstų abejonių dėl narių nepriklausomybės ar nešališkumo priežastimi (*Elgesio taisyklių* [2] III straipsnis).

Antrame šių taisyklių priede teigiama, kad kiekvienas šių taisyklių saistomas asmuo privalo visada atskleisti informaciją, kuri yra nurodyta *Elgesio taisyklių* [2] VI straipsnio (2) paragrafe:

- a) finansinius interesus (t. y. investicijos, paskolos, akcijos, palūkanos, kitos skolos); verslo interesus (t. y. direktoriavimas ar kiti sutartiniai interesai); ir nuosavybės interesai, susiję su sprendžiamu ginču;
- b) profesiniai interesai (t. y. praeties ar dabartiniai santykiai su privačiais klientais ir tokių santykių įtaka ar padariniai ginčo dalykui);
- c) kiti aktyvūs interesai (t. y. aktyvus dalyvavimas viešose interesų grupėse ar kitose organizacijose, kurių tikslai gali būti susiję su ginčo dalyku);
- d) asmeninės nuomonės pareiškimai klausimais, susijusiais su sprendžiamu ginču (t. y. publikacijos, vieši pasisakymai);
- e) darbovietės ar šeimos interesai (t. y. visokios netiesioginės naudos ar bet kokio potencialaus spaudimo

tikimybė, kurią gali sukelti darbdavys, verslo partneriai ar artimiausios giminės).

Jeigu nors viena iš šių nurodytų aplinkybių yra nustatyta, nepasitikėjimo pareiškimas Apeliacijos komiteto nariu galėtų turėti pakankamą pagrindą. Tačiau vien tik teiginys, kad tokia aplinkybė egzistuoja, nėra pakankamas, nes yra būtina pateikti įrodymus, kurie patvirtintų, kad materialus nepriklausomybės ir nešališkumo įsipareigojimų pažeidimas padarytas¹⁸.

7. Apeliacijos komiteto ataskaitų reikšmė Lietuvos Respublikai

Šiame straipsnyje buvo pažymėta, kad Apeliacijos komiteto ataskaitų reikšmė gali būti prilyginama Europos Komisijos išvadoms, nes Apeliacijos komiteto ataskaitos gali tiesiogiai daryti įtaką PPO šalių narių, iš jų ir Lietuvos Respublikos, teisės aktų nustatytam reguliavimui ir tokių aktų teisėtumui ar atitikčiai PPO teisės normoms.

Tačiau svarbu ir tai, kad Lietuvos Respublika, kaip ir kitos PPO šalys narės, tapusi PPO nare turi daugiau galimybių ginti ir savo prekybinius interesus, nes PPO šalis narė (muitų teritorija) ne tik įsipareigoja vykdyti PPO sutarčių reikalavimus, bet ir nekelti importo muitų tarifų aukščiau negu suderėtas lygis.

Pasinaudodama PPO ginčų sprendimo mechanizmu Lietuva taip pat gali daryti įtaką ir Lietuvos prekybiniams interesams, nenaudingam kitų PPO šalių narių nusta-

¹⁸ *Elgesio taisyklių* [2] VIII straipsnio (2) paragrafe nurodoma, kad reikia pateikti įrodymus, kurių pagrindu būtų galima teigti, kad buvo padarytas esminis nepriklausomybės, nešališkumo, konfidencialumo ar tiesioginių ir netiesioginių interesų konfliktų pažeidimas.

tytam nacionaliniam reguliavimui¹⁹. Tai ypač svarbu Lietuvai esant Europos Sąjungos sienos su trečiosiomis šalimis valstybe ir dar svarbiau dėl to, jog Lietuva turi bendrą sieną su Rusijos Federacija, kuri visai neseniai – nuo 2012 metų taip pat yra PPO narė.

Tai reiškia, kad Lietuvos Respublika, pasinaudodama PPO ginčų sprendimo mechanizmu, gali aktyviau priešintis savo tiesioginių užsienio prekybos partnerių nustatytam reguliavimui, skirtam Lietuvos Respublikos eksporto rinkoms ar konkreitiems ūkio subjektams. Tokiu būdu Lietuvos Respublikai atsiveria galimybė inicijuoti ginčą dėl padėties šalyse, nesilaikančiose nediskriminavimo principų, pakeitimo, o palanki Apeliacijos komiteto išvada turėtų būti tiesiogiai vykdoma PPO šalyje narėje, t. y. nacionalinių įstatymų nustatytas reguliavimas turėtų būti pakeistas į palankų ir nediskriminacinį reguliavimą Lietuvos Respublikos atžvilgiu.

Išvados

Pabaigoje galima pažymėti, kad ginčų sprendimas PPO DSB turi savo tik jam būdingą specifiką, o apeliacijos procedūra ir šios procedūros išmanymas yra būtinas tiek norint tinkamai parengti apeliacijos paraišką, tiek išnaudoti visas procesines teises ir pareigas ginčo šalies naudai.

Buvo pažymėta, kad Apeliacijos komiteto ataskaitos gali turėti itin didelę svarbą PPO valstybėms narėms jau vien dėl to, jog šios turi pritaikyti savo nacionalinį reguliavimą ir teisinę bazę, atsižvelgdamos į

išvadas, padarytas kolegijų ir Apeliacijos komiteto ataskaitose. Ši Apeliacijos komiteto ataskaitų svarba aktuali ir Lietuvos Respublikai palaikant santykius su savo pagrindiniais prekybos partneriais.

Taip pat pažymėta, kad Apeliacijos komiteto kompetencijos ribos yra gana griežtai reglamentuojamos. Apeliacijos komiteto kolegijos ataskaitos peržiūros ribos paprastai yra ribojamos pačios kolegijos ataskaitos ir ten nustatytų faktinių aplinkybių. Apeliacijos komitetas neturi teisės ir pareigos iš naujo nustatinėti faktinių aplinkybių ir nagrinėja tik teisės, t. y. tik PPO teisės normų, taikymo klausimus. Tačiau išskirtiniais atvejais Apeliacijos komitetas spręš klausimus, kurie nebuvo spręsti kolegijos. Šis darbo krūvio pasidalijimas nulemiamas didelio bylų ir apeliacijų krūvio, norint išlaikyti procesinį ekonomiškumą.

Taip pat išvados galima pažymėti, jog nevyriausybinės organizacijos gali dalyvauti PPO ginčų sprendimo procese teikdamos *amicus curiae* išvadas, tačiau praktiškai šalių teisė teikti *amicus curiae* iki šiol yra gana stipriai ribojama. Pastaroji aplinkybė lemia reiškiamą kritiką tiek dėl pačios PPO uždarmo, tiek ir dėl DSB skaidrumo. Straipsnyje buvo pažymėta, kad galimybė pateikti *amicus curiae* išvadas turėtų teigiamą efektą PPO ginčų sprendimo mechanizmui ir visuomenės akyse suteiktų daugiau pasitikėjimo šia organizacija ir jos veikla.

Darbe taip pat buvo analizuotas problemiškas Apeliacijos komiteto ataskaitų precedentinis efektas. Buvo prieita prie išvados, kad precedento taikymas sprendžiant ginčus tiek kolegijos, tiek Apeliacijos komiteto stadijoje padėtų formuoti vienodą ir nuspėjamą PPO teisės normų taikymo

¹⁹ Europos Sąjunga, kaip ir kiekviena jos šalis narė, yra atskira PPO narė (sudaryta iš 27 šalių narių atstovų ir 1 Europos Komisijos atstovo). Kadangi užsienio prekybos politika yra išimtinai ES kompetencija, PPO ES šalių narių interesams atstovauja Europos Komisija.

praktiką. Taip pat teigta, kad nors ir PPO DSU teisės normos konkrečiai nenurodo privalomo precedento taikymo galimybės, tačiau praktikoje tiek ginčo šalys, tiek pats

Apeliacijos komitetas yra linę atsižvelgti į ankstesnes kolegijų ir Apeliacijos komiteto ataskaitas, taip užtikrinti teisėtų lūkesčių principo taikymą.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

1. Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties 2 Priedas „Susitarimas dėl ginčų sprendimo taisyklių ir tvarkos“. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 46-1620.
2. Rules of Conduct for the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes. WT/DSB/RC/, 1996 m. gruodžio 11 d. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/rc_e.htm>.

Specialioji literatūra

3. Association of the Bar of the City of New York, The Committee on International Trade. Composition of WTO Dispute Settlement Panels – ABCNY. *International Trade Committee Proposal*, 2005.
4. BOSSCHE, Peter. From Afterthought to Centerpiece: The WTO Appellate Body and its Rise to Prominence in the World Trading System. *Maastricht Faculty of Law Working Paper*, 2005/1.
5. BOSSCHE, Peter. NGO Involvement in the WTO: A Comparative Perspective. *Journal of International Economic Law*, 2008, 11(4), 717–749.
6. BOSSCHE, Peter. *The law and policy of the World Trade Organization: text, cases and materials*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
7. DAMME, Isabelle. *Treaty interpretation by the WTO Appellate Body*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
8. DAVEY, William. Has the WTO Dispute Settlement System Exceeded its Authority? A Consideration of Deference Shown by the System to Member Government Decisions and Its Use of Issue-Avoidance Techniques. *Journal of International Economic Law*, 2001, 79, 108.
9. DAVID, Felix. The Role of Precedent in the WTO – New Horizons? *Maastricht Faculty of Law Working Paper*, 2009, 12.
10. GEPING, R. The Law Applied by World Trade Organization Panels. *Temple International and Comparative Law Journal*, 2003, 125.

11. HERRMANN, Christoph. *The World Trade Organization: legal, economic and political analysis*. Volume II. New York: Patrick F. J. Macrory, Arthur Edmond Appleton, Michael G. Plummer. Springer, 2005.
12. YANOVICH, Alan; VOON, Tania. Completing the Analysis in WTO Appeals: The Practice and its Limitations. *J Int Economic Law*, 2006, 9 (4), 933–950.
13. Konfliktų sprendimo sistemos mokymo modulis: 1 Skyrius, Įžanga į PPO konfliktų sprendimo sistemą, 4 paragrafas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <www.wto.org>.
14. MERRILLS, J. G. *International Dispute Settlement*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
15. PALMETER, D.; MAVROIDIS, P. The WTO Legal System – Sources of Law. *American Journal of International Law*, 1998.
16. PICCIOTTO, Sol. The WTO's Appellate Body: Legal Formalism as a Legitimation of Global Governance. *School of Public Policy Working Paper Series*, 2005.
17. RAGAUSKAS, Petras. *Amicus curiae* institutas užsienio šalių ir tarptautinėje teisėje. *Teisės problemos*, 2011, nr. 2 (72).
18. SYAM, Nirmalya. Civil society groups and administrative law: amicus curiae in WTO. *Institute for International Law and Justice (IILJ) Global Administrative Law: South Asian Dialogue Series*, 2007.
19. VOON, Tania; YANOVICH, Alan. The Facts Aside: The Limitation of WTO Appeals to Issues of Law. *Journal of World Trade*, 2006, 40(2): 239 258.

Praktinė medžiaga

20. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Australia – Measures Affecting Importation of Salmon*, WT/DS18/R. Priimta 1998 m. spalio 20 d.
21. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Argentina – Safeguard Measures on Imports of Footwear*, WT/DS121/AB/R. Priimta 1999 m. gruodžio 14 d.

22. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Canada – Measures Affecting the Importation of Milk and the Exportation of Dairy Products*, WT/DS103/AB/R, WT/DS113/AB/R. Priimta 1999 m. spalio 13 d.
23. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Canada – Certain Measures Concerning Periodicals*, WT/DS31/AB/R. Priimta 1997 m. birželio 30 d.
24. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Canada – Measures Affecting the Export of Civilian Aircraft*, WT/DS70/AB/R. Priimta 1999 m. rugpjūčio 2 d.
25. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Canada – Measures Affecting the Importation of Milk and the Exportation of Dairy Products. Recourse to Article 21.5 of the DSU by New Zealand and the United States*, AB-2001-6 WT/DS103/AB/RW WT/DS113/AB/RW. Priimta 2001 m. gruodžio 3 d.
26. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Chile – Price Band System And Safeguard Measures Relating To Certain Agricultural Products*, AB-2002-2 WT/DS207/AB/R. Priimta 2002 m. rugsėjo 23 d.
27. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *European Communities – Anti-Dumping Duties On Malleable Cast Iron Tube Or Pipe Fittings From Brazil*, WT/DS219/AB/R. Priimta 2003 m. liepos 22 d.
28. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *European Communities – Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones)*, AB-1997-4. Priimta 1998 m. sausio 16 d.
29. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *European Communities – Regime for the Importation, Sale And Distribution of Bananas*, AB-1997-3. Priimta 1997 m. rugsėjo 9 d.
30. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *European Communities – Measures Affecting The Importation Of Certain Poultry Products*, AB-1998-3WT/DS69/AB/R. Priimta 1998 m. liepos 13 d.
31. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products*, WT/DS135/AB/R. Priimta 2001 m. kovo 11 d.
32. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *European Communities – Selected Customs Matters*, AB-2006-4 WT/DS315/AB/R. Priimta 2006 m. lapkričio 13 d.
33. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *European Communities – Conditions for The Granting of Tariff Preferences to Developing Countries*, WT/DS246/AB/R. Priimta 2004 m. balandžio 7 d.
34. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *European Communities – Trade Description of Sardines*, WT/DS231/AB/R. Priimta 2002 m. rugsėjo 26 d.
35. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Japan – Alcoholic Beverages II*, WT/DS8/AB/R, WT/DS10/AB/R, WT/DS11/AB/R. Priimta 1996 m. spalio 4 d.
36. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Japan – Measures Affecting the Importation of Apples*, AB-2003-4 WT/DS245/AB/R. Priimta 2003 m. lapkričio 26 d., p. 125–127;
37. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Japan – Taxes on Alcoholic Beverages*, WT/DS8/AB/R, WT/DS10/AB/R, WT/DS11/AB/R. Priimta 1996 m. lapkričio 1 d.
38. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *Korea – Taxes On Alcoholic Beverages*, WT/DS75/AB/R WT/DS84/AB/R. Priimta 1999 m. sausio 18 d.
39. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *United States – Anti-Dumping Act of 1916*, AB-2000-5 AB-2000-6 WT/DS136/AB/R WT/DS162/AB/R. Priimta 2000 m. rugpjūčio 28 d.
40. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *United States – Countervailing Measures Concerning Certain Products from The European Communities*, AB-2002-5 WT/DS212/AB/R. Priimta 2002 m. gruodžio 9 d.
41. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *United States – Definitive Safeguard Measures on Imports of Wheat Gluten from The European Communities*, AB-2000-10 WT/DS166/AB/R. Priimta 2000 m. gruodžio 22 d.
42. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *United States – Final Anti-Dumping Measures on Stainless Steel From Mexico*, WT/DS344/AB/R. Priimta 2008 m. balandžio 30 d.
43. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *United States – Import Prohibition of Certain Shrimp And Shrimp Products*, AB-1998-4 WT/DS58/AB/R. Priimta 1998 m. spalio 12 d.
44. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *United States – Imposition of Countervailing Duties on Certain Hot-Rolled Lead and Bismuth Carbon Steel Products Originating in the United Kingdom*, WT/DS138/AB/R. Priimta 2010 m. gegužės 10 d.

45. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *United States – Laws, Regulations, and Methodology for Calculating Dumping Margins („Zeroing“)*, WT/DS294/AB/R. Priimta 2006 m. balandžio 18 d.
46. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *United States – Safeguard Measures on Imports of Fresh, Chilled or Frozen Lamb Meat From New Zealand and Australia*, WT/DS177/AB/R WT/DS178/AB/R. Priimta 2001 m. gegužės 1 d.
47. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *United States – Section 211 Omnibus Appropriations Act of 1998*, AB-2001-7 WT/DS176/AB/R. Priimta 2002 m. sausio 2 d.
48. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *United States – Standards for Reformulated and Conventional Gasoline*, WT/DS2/AB/R. priimta 1996 m. balandžio 29 d.
49. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *United States – Tax Treatment for „Foreign Sales Corporation“*, WT/DS108/AB/RW2. Priimta 2000 m. vasario 24 d.
50. PPO Apeliacijos komiteto ataskaita byloje *United States – Tax Treatment For „Foreign Sales Corporations“ Recourse to Article 21.5 of The DSU by The European Communities*, AB-2001-8 WT/DS108/AB/RW. Priimta 2002 m. sausio 14 d.

APPEAL PROCEDURE IN THE DISPUTE SETTLEMENT MECHANISM OF THE WORLD TRADE ORGANISATION

Rimantas Daujotas

S u m m a r y

This article discusses the appeal procedure regarding reports adopted by the WTO Panels established by the WTO's Dispute Settlement Body (DSB). Article provides analysis of the functions, formation and jurisdiction of the WTO's Appellate body. Author analyses the extent of the Appellate body's review, its limits and grounds of appeal. In addition, author researches the legal problems regarding admissibility of *amicus curiae* briefs and existence of prec-

edent in the system of WTO's DSB. Author argues that the appeal procedure in the WTO system has its specific characteristics as compared with other international tribunals. Furthermore, author argues that the reports of WTO's Appellate body have a major influence in legislation of WTO's member states and forms the unified legal system of the applicability of the General Agreement on Tariffs and Trade.

Įteikta 2013 m. gegužės 29 d.

Priimta publikuoti 2013 m. rugsėjo 27 d.